

JOGÁSZ HALLGATÓK ÉLETMÓDJA ÉS KARRIERÉPÍTÉSI STRATÉGIÁI

A vizsgálat kezdetén véletlenszerűen választottam ki Budapesten, Szegeden és Kecskeméten tanuló felsőbbéves jogáshallgatókat. A minta országosan nem reprezentatív, de a származás tekintetében követi az ország középső részében tapasztalható tendenciákat. Az interjúk egy előzetes szempontrendszer alapján készültek 1998 első felében. A vizsgálat során a társadalmi háttér, a szabadidő, a szakmai tudat, a politikai affinitás és a fogyasztási szokások összefüggéseit kerestem.

Származás

Azzal az előfeltevéssel kezdtem el a vizsgálatot, hogy a hallgatók társadalmi hátterét, származását tekintve legalább olyan gyakran találkozunk a tradicionális jogász vagy értelmiségi családok tagjaival, mint amennyi leendő elsőgenerációs értelmiséggel. Ez a hipotézis azonban egyelőre nem igazolódott be. Csak kisebb arányban jellemezhető a mai magyar jogászképzés az elit reprodukciójával.

A mintában szereplő jogáshallgatók szülei közül legtöbben középfokú végzettségűek vagy diplomások, de általában nem vezető pozícióban dolgoznak, hanem beosztottként, illetve néhányuk középvezetőként. Az interjúalanyok szülei között sokan az eredeti szakmájukat elhagyó vállalkozók.

A vizsgálat alapján kijelenthető, hogy elfogadott és gyakran követett módja a felfelé irányuló társadalmi mobilitásnak a középfokú végzettségű szülők esetében vagy a nem értelmiségiek körében, ezen belül is kiemelten a rendszerváltás idején vállalkozásba kezdő családokban a gyermek jogi pályára irányítása.

A legtöbb megkérdezett hangsúlyozta a képzés gyakorlati, gazdasági, közigazgatási hasznosíthatóságát, racionális jellegét, gyakorlati felhasználhatóságának sokféleségét. Ezek a jellemzők pedig gyakran megfigyelhetők a vállalkozók értékrendjében, törekvéseiben, szakmájukban vagy az élet más területeinek esetében is. Gyakran találkoztam ilyen jellegű elképzelésekkel:

- *És mit gondoltál, mi lesz veled, ha jogász leszel?*
- *A lehetőségek vonzottak, amik ebben a pályában rejlenek, a szakma gyakorlati része. Az anyagi megélhetés biztosítása volt a fő cél. Végignéztem azt, hogy azok közül a tárgyak közül, amiket szívesen választanék, milyen pályákat lehet választani, és ezek közül miben van a legnagyobb lehetőség.*

A társadalmi háttér meghatározza, alakítja azokat a törekvéseket, amelyeket a jogi karokra jelentkező fiatalok pályaválasztásukkal kapcsolatban megfogalmazznak. Elsődleges célként a társadalmi tőke és presztízs megszerzését tekintik, és lényegesen kevesebben fogalmazzák meg egy kivívott helyzet megtartását, esetleg további javítását. Ugródeszkának tekintik a jogi pályát, és noha szakmailag egyedi, jól használható, speciális szaktudásra törekednek, már az egyetemi éveket igyekeznek felhasználni a pályán szükséges informális kapcsolatok kiépítésére, befolyásos szakmai

vagy közéleti személyiségek megismerésére. Abban a tekintetben, hogy milyen széles körben van lehetőség ilyen jellegű kapcsolatok kiépítésére, eltérések vannak aszerint, hogy ki hol szerzi a diplomáját. Különbség lehet ilyen szempontból az anyaintézetek és a kihelyezett tagozatok, a levelező képzés, a kiegészítő képzések és a nappali tagozatos képzés között.

Mindehhez szorosan kapcsolódik az, ahogyan a szülők erről a képzésről vélekednek. Minden szempontból jó befektetésnek tekintik, ha gyerekek egyetemi tanulmányait finanszírozzák. A középrétegeknek azon csoportjai, akik számára a gazdasági tőke rendelkezésre áll, ahhoz hogy tudatosan alakíthassák gyermekeik jövőjét, úgy gondolják, hogy ha ezt a gazdasági tőkét összekapcsolják a rendelkezésükre álló szociális kapcsolati tőkével, akkor az megfelelő alapot jelenthet ahhoz, hogy gyermekük a jogász diploma adta lehetőségeket ki tudja használni, el tudja érni mindazt, amivel egy sikeres jogász jellemezhető, gazdasági, kulturális és politikai-közéleti szempontból. Természetesen más motiválja az érettségizett, a diplomás, a jogi végzettségű szülőket, vagy az érettségivel nem rendelkezőket. De a legtöbben azzal jellemezhetők, hogy a zavartalan tanulás érdekében feladatuknak tekintik a teljes anyagi biztonság megteremtését.

Aspirációk

Nehezen értelmezhetőnek találtam a családalapítással kapcsolatos véleményeket. A minta szempontjából ugyanis úgy tűnt, hogy a jogáshallgatók nem tartják fontosnak azt, hogy jogász házastársat válasszanak, hogy gyermekük kövesse a szülői példát a pályaválasztásnál. Ez első látásra ellentmond annak az erős jogász öntudatnak, e csoporthoz tartozás meghatározó jellegének, amit más tényezők, elsősorban a fogyasztás vizsgálatánál tapasztaltam. A következő válaszok fordultak elő a leggyakrabban:

- *Szeretném, ha a gyereked is jogász lenne egyszer majd?*
- *Nem.*
- *Szívesen választanál jogász feleséget?*
- *Ez nekem nem fontos.*

Hiba lenne azonban mindebből szakmai és társadalmi nyitottságra következtetni. Inkább jellemző rájuk a tudatosság, ami az ismeretségek, baráti kapcsolatok, partnerkapcsolatok kialakítását illeti. Szűk és szigorú az a végzettségi és foglalkozási kör, amelyen belül elképzelik lehetséges kapcsolataikat. Általában diplomás partnereket, barátokat keresnek és választanak, és a foglalkozások közül is a társadalomtudományokhoz kapcsolódó, a gazdasági jellegű, az államigazgatásban alkalmazható foglalkozások képviselőit keresik, illetve azokat, akiknek ilyen jellegű diplomájuk lesz.

Ezek a jellegzetességek és a családalapítás foglalkozási, végzettségbeli kritériumai összefüggnek. Mindkettő alátámasztja a karrierépítési törekvések, a társadalmi pozíciók kiépítésének elsődlegességét. Ebből a szempontból ismét nagyon egységes képet mutat a jövő jogászsága. Következik ez a már sokat emlegetett zártaságból, az értékrendszer homogén jellegéből, a csoportjellemzők egységességéből, a kifelé és

egymás felé egyaránt kifejezett szakmai és közösségi öntudatból, és nem utolsósorban a törekvések hasonlóságából.

A kutatás során a hozott mintákra, a forrásokra, a származási háttérre, a szülőhelyre, a rokonságra, a középiskolai közösségre, a tanárok szerepére is rákérdeztem. Ezek a kapcsolatok általában már nem olyan meghatározók, vagy nem alapulnak aktuális közös élethelyzeteken, élményeken, mégis befolyásolják az új közösségbe bekerült fiatalokat, csak átalakult a szerepük.

Egyrészt kikapcsolódási, regenerálódási lehetőségnek tekintik azokat a közösségeket, amely életük korábbi időszakához köti őket. Lehetőséget ad számukra, hogy rövid időre felcseréljék új életmódjukat, érdeklődésüket, törekvéseiket a régiekkel, és mivel csak kevés időt töltenek ezekben a régi közösségekben, szembesülésre, konfliktusok kialakulására sincsen mód.

Másrészt – ha a racionális oldalát vizsgáljuk a jelenségnek – úgy próbálják megteremteni a maguk jogász egzisztenciáját, hogy az összekapcsolódjon a korábbi kapcsolatok ápolása az új jogász ismeretségekkel, maximálisan kihasználva a rendelkezésükre álló kapcsolati tőkét.

Előfeltevésem az volt, hogy a hozott minták, értékek, szokások, szabályok jobban meghatározzák a hallgatók viselkedését az új közösségben, erősebb lesz differenciáló szerepük, ezzel szemben azt tapasztaltam, hogy a jogász-csoport homogenizáló hatása erősebb a hozott mintáknál, bár a kibocsátó közösség is nagyon sok lehetőséget nyújt a jogászkarrier felépítéséhez, amit – ennek alárendelve – igyekeznek is minél hatékonyabban kihasználni.

Érdekesnek találtam, hogy a megkérdezett jogázhallgatók általában azon a véleményen voltak, hogy terveik középpontjába nem a szülőhelyüket helyezték, nem ott, a helyi sajátosságokat ismerve, és szaktudásukat ennek megfelelően felhasználva kívánnak érvényesülni, hanem az ország nagyobb városaira koncentrálnak, a leggyakrabban alkalmazott, és a leginkább elfogadott módszereket, elveket és irányokat követve próbálnak egzisztenciát, kapcsolatokat, szakmai presztízst építeni.

Az otthonról hozott társadalmi és kulturális minták, a szülők életformája, a szülőhelyen elsajátított viselkedési módok, a gondolkodásmód és értékrendszer, valamint a jogásszá válás folyamata együtt határozza meg mindazt, amit a hallgatók a karrierépítés érdekében tesznek.

A mintának tekintett társadalmi csoport, és az eltérő családi körülményekből fakadó különbségek együttesen alakítják a jogázhallgatók jellegzetességeit és sajátosságait, amelyek – mint az ifjúsági kultúra elemei – sorba vehetők, rendszerezhetők és elemezhetők. Nagyon kevés olyan jogázhallgatóval talákoztam, aki tudatosan fel tudta és fel merte vállalni szemben állását a jogász hallgatók szórakozási kultúrájával, értékrendjével, értékpreferenciáival. Azok, akik nem tudtak teljesen azonosulni mindezzel, inkább azt a megoldást választották, hogy igyekeztek csökkenteni aktivitásukat a társasági életben való részvételben. Megpróbálták úgy demonstrálni különállásukat, hogy ne kelljen teljesen elszakadniuk ettől a közösségtől, de bizonyos helyzetekben, a megfelelő közegben egyértelműen kinyilváníthatják másság-tudatukat, eltérő értékrendjüket, életvitelük különbözőségeit. Ők a hasznosság elve alapján ragaszkodtak a jogász közösséghez, de kapcsolataikat igyekeztek más irányban kibővíteni:

➤ *Az itteni barátaim tanulnak, főleg főiskolások. Én nem szeretem a jogászokat. Igaz, én is jogászhallgató vagyok, de pont ezért nem, mert én belülről látom őket. Az a negatív hozzáállás, ami a jogászhallgatókat körülveszi, az érthető számomra, aki közelről látom az egészet. nem szeretem a képmutatást, meg a mázat, mert ilyen nincs, hogy mindenkire vigyorog az ember. A jogászok között is vannak jó emberek, de igazán jóban nem lehet velük az ember. Az évfolyamtársaim között van egy-két fiú, akiket nagyon bírok, de mivel fiúk, nem fogok velük összeülni cseverészni. a főiskolás lányok pedig sokkal természetesebbek, például, akikkel együtt lakom. Ezért nem járok a SZOTE klubba sem, mert az is teljesen jogász szórakozóhely lett. bemeleg az ember, mindenki vigyorog, olyan természetellenes az egész. Nem szeretem.*

A jogász közösséghez való tartozást egyrészt áthatja az érdekorientáltság, amit főleg a társadalmi helyzet hiányosságaiból fakadó kompenzálási, felzárkózási, kapcsolatépítési törekvések motiválnak. Másrészt viszont – talán az előbb leírtakból fakadóan is – erős közösségtudatot alakít ki. Ez nem csupán jogász sajátosság, minden egyetemista közösséget jellemezhetünk az összetartozás és a hasonlóság tudatával. Sajátos azonban az, hogy mi motiválja ennek a közösségnek a szoros elhatárolódását, s hogy melyek azok a jegyek, amelyeket felvállalnak ahhoz, hogy ezt az összetartozást demonstrálják, és mik azok a sajátosságok, amelyet a közösséghez tartozás révén akaratlanul is elsajátítanak.

Az egyik ilyen a közösséghez tartozás révén elsajátított vonás a presztízsfogyasztás. Ezt a jelenséget leggyakrabban azoknál a jogászhallgatóknál figyeltem meg, akiknek szülei középfokú végzettségűek vagy diplomás közalkalmazottak, és a középosztályra jellemző fogyasztási, életmódbeli szokásokkal, anyagi háttérrel és lehetőségekkel rendelkeznek. Számukra ennek az életmódnak a követése néha nagyon komoly terheket jelent. A szülők ezt nem is mindig tudják vagy akarják felvállalni. Ennek az ellentmondásnak a kiküszöbölésére, pontosabban elodázására léteznek különböző ügyeskedő, lavírozó technikák. Akik a presztízsfogyasztás eszközével élnek, keresik az olcsóbb, kedvezményes vásárlási lehetőségeket, de a látszat fenntartására nagyon vigyáznak. A presztízsfogyasztás legfontosabb funkciója az, hogy segít homogenizálni a jogászhallgatók rétegét.

Ezzel a jelenséggel is igazolható a jogászhallgatók karrierközpontúsága. A presztízsfogyasztás is tekinthető a karrierépítés egyik összetevőjének; felkészülésnek, sajátos stratégiának a jogászideál megvalósításához. Igazolja azt a feltevésemet, hogy a jogász szakmára való felkészülés módját erősen meghatározza származás, a társadalmi háttér.

Fogyasztási szokások

Az interjúk alapján megismert életmódok meglepően egységes képet mutatnak. A fogyasztásnak ugyanis összetett kommunikációs funkciója van. Segítségével bárki közölheti a környezetével, hogy honnan származik, milyen kulturális mintákkal rendelkezik, milyen társadalmi és anyagi háttérrel, kikhez kíván tartozni, milyen mértékben vállalja fel azt a közösséget, milyen elvek és irányok jellemzik. Mindez úgy is kifejezhető a kommunikációnak ezzel a módjával, hogy nem kell nyíltan felvállalni, nem kell komoly dilemmákat megoldani, elég csak egyszerű döntéshelyzetekben kérdésekre választ adni. Üzenetet hordozhatnak a fogyasztásnak tárgya-sultabb összetevői, és elvontabb jellegzetességei is:

- *Dohányzol?*
- *Nem. És a társaságból egyetlen fiú sem dohányzik, akik cigiznek, azok a lányok. A fiúk csocsóznak, és söröznek. Ettől biztos unalmasabbak is*
- *És kábítószer előfordul a társaságban?*
- *Nem, abszolút nem. Az én baráti köröm az évfolyam legjobb tanulói közül kerül ki, és annyira értelmesek, hogy tudják, ennek nem szabad lehetőséget adni. Egy lány van, akiről feltételezhető, hogy afterpartykon vesz részt, és ott próbálta már az extasy tablettát, de ő egy kicsit kilóg a társaságból, amiatt, hogy az „olyan” zenéket kedveli.*
- *Mi a véleményed a közéletéről?*
- *Ez élénken foglalkoztat engem és a társaságomat, én ott nevelődök, a baráti körömben. Együtt szoktuk nézni a politikai műsorokat, kiértékeljük az eseményeket, minden nap elme-gyünk a könyvtárba, és átlapozzuk a napilapokat. aki jogász lesz, annak evidens, hogy tisztá-ban kell lennie a napi eseményekkel. A politikával azért, mert ott születnek a törvények is, amely a mi munkánk alapja, meg divat is politikáról beszélgetni.*

A viszonylag homogén életmód felvállalása egzisztenciális kérdés, hiszen segítségével az egyetemi hallgató megteremthet mindent, ami a jogászként való működéséhez szükséges lehet a jövőben. Rendi jellegű ismérveknek is tekinthetjük a fogyasztási összetevőket. Ezek közé tartozik a megfelelő fogyasztási szokásokon kívül a barátok kiválasztása, a beszédstílus, a viselkedés is. Jellemző a jogászságra, hogy a közelmúltban átalakult ifjúsági kultúrát tekintik mintaadónak, és annak összetevőit igyekeznek követni, alkalmazkodva a gazdasági- társadalmi háttér által adott lehetőségekhez.

A jogászokra jellemző szabadidős tevékenység részei könnyen áttekinthetők az interjúk alapján. A megkérdezettek válaszai alapján úgy tűnik, hogy a szabadidős tevékenységek a jogásszá válás, a társadalmi középpozíció megszerzésének szolgálatában állnak: a szórakozóhelyek kiválasztásával ugyanis biztosíthatnak maguknak egy rendszeres közeget, ahol a későbbi szakmai ismeretségeket megalapozhatják. Fogyasztásukkal, annak minőségével és mennyiségével jelzéseket adhatnak a meg-célt társaság felé, hogy annak tagjai felmérhessék, vajon alkalmasak-e a tagságra, megfelelnek-e a hasonló elveken alapuló kritériumoknak. Olvasmányaikkal, érdeklődésükkel képet adhatnak értékrendjükről, közéleti és politikai beállítottságukról.

A jogász szakmáknál a sikeresség és az eredményesség egyik legfontosabb forrása a gyors, naprakész és pontos tájékozottság. Ehhez folyamatos információcserére van szükség, amelyhez azonban a hivatalos források nem elegendőek, inkább megszer-zhetők az informális csatornákon keresztül, a kevésbé formális alkalmakkor.

Az erőn felüli fogyasztás, illetve a presztízs fogyasztás egyfajta „várólistának” is tekinthető. Azok alkalmazzák, akik még nem tagjai a közösségnek, de szemléletesen ki akarják fejezni a megcélzott csoport felé azt, hogy szeretnének taggá válni, és a külvilág felé, hogy fogyasztásuk alapján már ők is ahhoz a réteghez sorolhatók.

Az azonban már nem egységes, hogy ki mennyire van tisztában a fogyasztás ilyen jellegű szerepével és felhasználhatóságával, és ki mennyire tudatosan alkalmazza ezt céljai elérésében, tervei megvalósításában.

A jogászhallgatók fogyasztását erősen meghatározza egy sajátos hedonizmus. Ez is az ifjúsági kultúra része, tehát a jogászideál elérésének feltétele. Nem tekinthető csupán eszköznek, hiszen, már – önmagában – célként is kielégítő lehet. Az életmód üzenet jellege tehát csupán ráadás, amely csak akkor mutatja meg erejét, amikor egy leendő jogász szembesül azzal, hogy ha változtatni akar ezeken a szokásokon, ha

saját életmódját másképp kívánja kialakítani, könnyen válhat kiközösítetté, nem számíthat a toleranciára, a másság elfogadására. Többen is utaltak erre a hedonizmusra, de az okokat a legegértelműbben a következő interjúrészlet tartalmazza:

- *Szerinted, ez az összeg (amit költesz) sok?*
- *Jelentős összegeket verek el olyasmire, aminek nincs közvetlen értelme, illetve az az értelme, hogy ettől vagyok fiatal, és ettől érzem magam egy közösség tagjának, de azért ez havonta elég jelentős, 2000 Ft körülbelül.*

Ebből kiindulva mondhatjuk, hogy a másfajta életmód követése, kisebb-nagyobb mértékű felvállalása minden esetben legalább annyira közlésértékű, mint a minta követése, és ennek a tényezőnek feltehetőleg olyan erős a visszatartó szerepe, hogy ez is homogenizációt segíti elő. A társaságtól való különállását, a szabadidő eltöltésének eltérő módjait minden megkérdozett jelzésértékűnek tartotta, másságának érzését próbálta ezzel kifejezni:

- *Mit vártál akkor (az érettségi után) a jogász pályától?*
- *Nem, tudom, talán azt, amit látok. Itt nem feltétlenül olyan emberek vannak, mint amilyen én vagyok. Ők céltudatosabbak, határozottabbak, képzetesebbek.*
- *Mit tekintesz kikapcsolódásnak?*
- *Ha egyedül vagyok, ha olvasok, ha alszom. De azért társaságba is szeretek járni, de ritkábban, mint az ismerőseim. Sajnálom az időt és a pénzt a sok bulira.*
- *Hol szoktál táncolni?*
- *A SZOTE Klubban, de mondom, ritkán megyek. Tavaly gyakoribb volt, de most már havonta legfeljebb egyszer megyek.*
- *Kikből áll a társaságod?*
- *Főleg jogászokból, de nem azért, mert csak velük akarok barátkozni, hanem mert együtt vagyok velük minden nap.*

Összetett kérdés az is, hogy hogyan vélekednek a jogászhallgatók a pénzről, a megélhetés feltételeiről, a megtakarításról, a preferált és kevésbé preferált kiadásokról. A fogyasztási szokásokat ezzel a tényezővel lehet a legmarkánsabban bemutatni. Nem csupán a jellegzetes fogyasztói javakat vizsgálhatjuk itt, hanem azt is, hogy milyen mértékben jellemző a kulturális tőke pénzre váltása. Ezzel kapcsolatban azt tapasztaltam, hogy a jogászhallgatók esetében ez igen fontos, és látványos stratégia, ennek következtében rendszeresen alkalmazzák is.

Két nagyobb csoportot lehet elkülöníteni. Az egyikhez azok tartoznak, akik elsősorban a legszükségesebb dolgokat vásárolják meg. Hetente kapnak zsebpénzt a szüleiktől, amelyet ösztöndíjukkal, alkalmi jövedelmeikkel ki kell egészíteniük, hogy költségeiket fedezni tudják. Elsősorban élelmiszerekre, háztartási cikkekre, írószere, utazásra költenek. Törekednek viszont arra, hogy kompromisszumokkal, helyettesítő taktikákkal biztosíthassák maguknak a fogyasztás azon összetevőit, amelyek csoporthoz tartozásukat elképzeléseik szerint erősíthetik. Ez annyira fontos számukra, hogy képesek a rendelkezésükre álló összeg felét ezekre a kiadásokra költeni, amely a gyakorlatban elsősorban a szórakozási költségekre korlátozódik. Az ő preferenciáik tehát jórészt kényszer hatására alakulnak ki. Az ehhez a csoporthoz tartozó beszélgetőpartnereim, anyagi lehetőségeiket és fogyasztási preferenciájukat tekintve meglehetősen egységes képet mutatnak:

- *A pénz elköltésénél állítasz fel valamilyen fontossági sorrendet?*
- *Az alapvető dolgok a legfontosabbak. Hogy mindig legyen papír, amire írnak, toll, élelmiszer.*
- *Van lehetőség arra, hogy spórolj?*
- *Nincs, mert a nyáron megkeresett pénz arra megy el, hogy az éppen szétment ruhadarabjaimat pótoljam, bakancsot, cipőt, farmert...*
- *És összesen mennyi pénzből élsz egy héten?*
- *Otthonról kapok havi 10000-12000 Ft-ot, az ösztöndíjam pedig 3500 Ft. Ezt az összeget negyedelve megkapod, mennyi jut egy hétre.*
- *Ezt soknak, kevésnek vagy átlagosnak tartod?*
- *Ez szerintem kevés. Vannak olyan dolgok, amikkel nagyon kell spórolni.*

Hasonlóképpen jellemezhetőek egy fontossági sorrend kialakításával a jobb pénzügyi lehetőségekkel rendelkező jogászhallgatók is, de annak háttérében egész más tényezők állnak. Itt inkább azt a sajátos hedonizmust tekinthetjük kiindulópontnak, amely tetteiket, értékpreferenciáikat, fogyasztási szokásaikat meghatározza.

A jogászhallgatók második csoportjának tagjai elsősorban a jogászokra jellemző fogyasztási szokások követésére törekednek, amikor anyagi preferenciáikat kialakítják. Ide sorolható a szórakozóhelyek látogatása, az italfogyasztás, a dohányzás, a ruházkodás, az iskolai kiegészítő cikkek megvásárlásának előtérbe helyezése. A gazdaságosságot szem előtt tartva, ők is igyekeznek ellensúlyozni azokat a kiadásokat, amelyek költségeik zömét alkotják, de elsősorban nem a „kényszerű szükség” alapján, hanem értékrendjüknek megfelelően. Nem elsődleges számukra a táplálkozás, a kulturális tevékenység, bár a nyilvános kulturális rendezvényeket, amelyek a társasági élet fórumai, ők is fontosnak tartják, céljaik azonban ezzel kapcsolatban is mások, mint a valódi kultúra kedvelőknek.

- *A pénz elköltésénél szoktál fontossági sorrendet felállítani magadnak?*
- *Általában nem szoktam kölcsönkérni. Ha nullán vagyok anyagilag, akkor nem tudok mondani bármire. Amúgy viszont jöhet, amit meglátok.*
- *Összesen egy héten mennyi pénzből élsz?*
- *Ha nem veszek ruhaneműt, akkor 8000-10000 Ft-ból.*
- *Szerinted ez egy átlagos összeg vagy sok, esetleg kevés?*
- *Szerintem a feléből is meg lehet élni.*

A megtakarítások szintén két csoportba osztják a hallgatókat. Az egyik csoport a magyarországi egyetemisták többségéhez hasonlóan, néhány ezer forintos megtakarításokra képes, önerőből, elsősorban az ösztöndíjára vagy alkalmi munkákból származó jövedelmekre támaszkodva. Ajándékvásárlásra, nyaralásra spórolnak, komolyabb megtakarításokra nincs módjuk, és nem is törekednek.

Sok háttér-információra fényt derítenek azonban azoknak a jogászhallgatóknak a megtakarítási módjai, akiknek nagyobb, többszáz ezer forintos, esetleg milliós nagyságrendű összegek állnak rendelkezésükre. Szülői segítséggel, családi ösztönzésre választanak befektetési formákat, amely alapján meglehetősen egységes képet rajzolhatunk erről a jogászhallgató csoportról.

Divatjelenséggé vált a jogászhallgatók körében a tőzsde, a bankszektor, a pénzügyek iránti érdeklődés, akár világviszonylatban is. Elsősorban ez is abból a stratégia rendszerből fakad, amelynek segítségével magukat mint jogászokat próbálják

megeremteni. Az ennek kialakításához szükséges szakmai elemek közé az elmúlt években beépültek a gazdasági ismeretek és a nyelvtudás is.

Mindez előidézi azt, hogy a jogáshallgatók és családjuk a megtakarításoknál, a korábbi évek gyakorlatától részben eltérve, szívesen választják a részvényeket, értékpapírokat és a különböző banki befektetési formákat, melyekhez képest a tartós fogyasztási cikkek vásárlása és fontossága visszaszorulóban van. Kivétel ez alól a lakásvásárlás, amely gyakori befektetésnek tűnik, és amely legalább akkora folyamatos jövedelemhez juttatja a hallgatókat, mint az értékpapírok.

Összegzés

A jogáshallgatókkal készített interjúk alapján is megerősíthető az a feltevés, hogy az egyetemi hallgatók szelekciója napjainkban társadalmi szelekcióvá válik. Beigazolódott a gazdasági tőke fokozott szerepe is ebben a folyamatban melyhez képest viszont kevésbé markánsan – inkább csak közvetetten – gyakorolt befolyást a hatalmi és a kulturális tőke.

A pályaválasztást befolyásoló szempontok között kisebb jelentőségű az egyéni érdeklődés, viszont gyakran találkoztam a törekvéssel, hogy majdani diplomájukat anyagi javakra konvertálják, azaz a kulturális tőkét gazdaságivá alakítsák.

Feltehetőleg a képzés és a szakma jellegéből fakad az is, hogy az egyetemi évek alatt sokkal határozottabb elképzelésük van a szakmában való elhelyezkedést, a továbbtanulást, a specializációt illetően. Ezzel hozható összefüggésbe az a tény is, hogy a jogáshallgatók jövőképe jóval bizakodóbb, derülátóbb és határozottabb, racionálisabb, a gazdasági összetevőket jobban szem előtt tartva közelítik meg a távlati tervek kérdéskörét.

A jogáshallgatók Magyarországon manapság az életvitelt és a fogyasztási szokásokat tekintve zárt társadalmi csoportot alkotnak, és bár bekerülési esélyeik tekintetében nyitottabb képet mutatnak, mint azt korábban feltételeztem, a képzés során végbemenő csoporttá formálódás mindenképpen a homogenizáció felé mutat, végeredményben pedig az elitbe jutás felé, a megszerzendő szakma és az ahhoz kapcsolódó életmód és értékrend segítségével.

Napjainkban a vállalkozó réteg megerősödése figyelhető meg, amely nem csupán a gazdasági tőke koncentrációját jelenti, hanem azt is, hogy a vállalkozó réteg networkje folyamatosan beágyazódik a helyi hatalmi és igazgatási viszonyokba, és egyre erősebb az igény ebben a rétegben is a gazdasági és társadalmi tőke kulturális tőkére konvertálására. Ezzel a változással magyarázható az a jelenség, hogy a jogászképzésben egyre nagyobb számban vesznek részt vállalkozó szülők gyerekei, és elsősorban nem az értelmiségi származás a legmeghatározóbb jellegzetessége az egyetemistáknak, pontosabban a jogáshallgatóknak, mint korábban.

A szociális zártság összekapcsolódik a karrierépítés stratégiáival, hiszen a jogáshallgatók az informális világ lehetőségeit már az egyetemi képzés alatt a szakmai kapcsolatok bővítésével is igyekeznek kihasználni, előkészítve az összekapcsolódó társadalmi és kulturális tőke megszerzését. Párhuzamba állítható ezzel a megfigyeléssel egy másik jelenség is: az átlagon felüli kapcsolatteremtő és önreprezentációs skillek.

A jogászhallgató az exkluzív tevékenységek és fogyasztás híve, de keresi a gazdaságos, hosszútávon megtérülő befektetéseket. Életmódját, céljait, értékrendszerét egy egységes életstratégia szolgálatába állítja, végsősoron azért, hogy megvalósíthassa a jogászság karrierépítésének mai módját.

Baranyi Katalin

MIFÉLE ERŐK FORRÁSA AZ EMBER?

Az ezredfordulót megelőző két esztendőben több évtizedet átfogóan előretekintő munkálatok folynak az OMFB keretében működő TEP (Technológiai Előretekintési Program) Iroda szervezésében, és egy interdiszciplináris, magas szintű tudományos szakembereket magába foglaló Irányító Testület működésének köszönhetően. Az előretekintés hét munkacsoportban folyik, amelyek közül az első a humán erőforrás nevet viseli.

A jelzett tevékenység több fejlett ország által lefolytatott előrejelzések alapján, hozzájuk hasonlóan szerveződött meg, tapasztalataik folyamatos átvételével. *A munka céljai között* természetesen elsődleges a jövő kilátásaival való szembenézés, de hasonló súllyal szerepel a különböző társadalmi-gazdasági terepen működő, széles áttekintéssel rendelkező, az eseményekre hatni képes szakemberek valódi együttműködésének előmozdítása is; az egyes feladatok közös megoldásával, megvitatásával, főként pedig a kívánt és el is érhető jövőkép együttes kialakításával.

A program – a munka megnevezése szerint – a technológiai fejlődést helyezi centrumába, azonban kiemelt és deklarált célja, hogy a műszaki haladás eredményeit az általa létrehozott társadalmi-gazdasági fejlődésen keresztül, mégpedig annak az emberi élet minőségére kifejtendő-kifejtendő hatásán mérve értékelje. Ennek a szemléletnek köszönhetően munkacsoportunk valóban fontos szerepet kapott. Ebben a keretben az oktatás és a foglalkoztatás kérdéseire koncentrálnunk, és megkíséreljük az előretekintést az életmód e témakörökkel összefüggő várható alakulására. A munkacsoport tagjai között – a már említett törekvéshez igazodóan – egyaránt vannak pedagógusok, kutatók, köztisztviselők, gazdasági kamarák szakértői, munkáltatói szervezetek képviselői, nagyvállalati humánpolitikai vezetők, kultúrmenedzserek.

A munkálatoknak mai stádiumában legfontosabbnak a párbeszéd egyértelmű és célirányos kialakítását, illetve a résztvevők és a hozzászólók, mint érintettek körének kiszélesítését tartom. Munkám során – e törekvés értelmében – két kérdés fölvetésére vállalkozom, amelyekben régóta meghúzódó, de talán eddig kellően nem végiggondolt, alapvető problémák feszülnek. A kérdések összefüggnek egymással, és többféle megközelítésben is megválaszolhatók, akár magas szintű közgazdasági felkészültség nélkül is.

Az első kérdéskör annak újragondolását igényli, hogy mi is valójában az ember szerepe a gazdasági növekedés folyamatában. A válasz soha nem lehet teljesen egyértelmű, hiszen ez a szerep természetszerűen kettős. Az ember egyfelől kikerülhetetlenül a gazdasági növekedés eszköze illetve forrása, a gazdasági növekedés valódi, elsődleges célja másfelől pedig az emberi élet fenntartása, illetve körülmé-